

Zda jde o muže či ženu poznáme u nepřechýlených substantiv obvykle z **kontextu**: профéссор Серóва; мáстер спóрта Нíна Думбáдзе; Онá глáвный врач; Дирéктор сообщíла.

Pro označení ženy se též používá **lexikálního opisu**: жéнщина-врач, жéнщина-космонавт, жéнщина-дирижёр, жéнщина-геóлог, жéнщина-академик, дéвушка-агрóном, дéвушка-секретáрь.

V řeči hovorové, nejde-li o oficiální označení povolání nebo hodnosti, se užívají též tvary přechýlené: кассíрша, секретáрша, библиотéкарша, аспирантка, председáтельница, врачíха.

Substantiva na **-ша** mohou také označovat ženu podle povolání manžela: докторша – žena doktora, профéссорша – žena profesora.

ČÍSLO PODSTATNÝCH JMEN

1. **Pouze v jednotném čísle** se užívají slova látková (желéзо, вода, мукá), hromadná (молодéжь, скот) a abstrakta (смéлость, белизнá, здорóвье). Pouze v jednotném čísle, na rozdíl od češtiny, se vyskytují dále slova: зарпáтата (зáрабочная плáтата) – mzda, mzdy; рабóчая сíла – pracovní síla, pracovní síly; продовóльствие – potravina, potraviny, сырьё – surovina, suroviny; опыт – zkušenost, zkušenosti (tvar mn.č. опыты má význam „pokusy“), информация – informace, оборудóвание – zařízení, тóпливо – palivo, paliva, картофель – brambory aj.

2. Některá slova naopak mají **pouze množné číslo** (pomnožná podst. jména), např.: духí (вошáвка), чернíла (inkoust), сливки (smetana), óвоци (zelenina), фрúкты (ovoce), консервы (konzerva se řekne бáнка консервов), часбí (hodiny), сýтки (24 hodin), переговóры (jednání), прéния (diskuse), дрóжжи (kvasnice), стройматериáлы (stavební materiál), хлебозaгóтовки (výкуп obilí), отхóды (odpad, odpadky) aj. Zpravidla v množném čísle se užívají slova усíлия (совмéстные) – úsilí (společné), тэмпы (быстрые) – tempo (rychlé), перевóзки (контéйнерные) – přeprava (kontejnerová).

V některých případech českému pomnožnému podstatnému jménu odpovídá v ruštině podstatné jméno v jednotném čísle, např.: новiny – газéта, две́ре – дверь, housle – скри́пка, шáты – плáтье, костюм, камна – печь aj. Českému slovu **zboží** (j.č.) odpovídá v ruštině podle souvislosti buď **j.č.** товáры (jeden druh zboží), nebo **mn.č.** товáры (různé druhy zboží), слов. промтовáры (průmyslové zboží).

Skloňování podstatných jmen

MUŽSKÝ ROD

Tvrdé vzory: магазин, англичáнин, котёнок

Měkké vzory: портфéль, случáй, сценáрий

TVRDÉ VZORY

Jednotné číslo

1.	магазин	англичáнин	котёнок
2.	магазинá	англичáнина	котёнка
3.	магазину	англичáнину	котёнку
4.	магазин жив. студéнта	англичáнина	котёнка
6.	(о) магазинé	(об) англичáнине	(о) котёнке
7.	магазином	англичáнином	котёнком

Mножné číslo

1.	магазины	англичáне	котята
2.	магазинов	англичáн	котят
3.	магазинам	англичáнам	котятам
4.	магазины жив. студéнтов	англичáн	котят
6.	(о) магазинах	(об) англичáнах	(о) котятах
7.	магазинами	англичáнами	котятами

MĚKKÉ VZORY

Jednotné číslo

1.	портфель	случай	сценарий
2.	портфеля	случая	сценария
3.	портфелю	случаю	сценарию
4.	портфель жив. водителя	случай	сценарий
6.	(о) портфеле	(о) случае	(о) сценарии
7.	портфелем	случаем	сценарием

Množné číslo

1.	портфели	случаи	сценарии
2.	портфелей	случаев	сценариев
3.	портфелям	случаям	сценариям
4.	портфели жив. водителей	случаи	сценарии
6.	(о) портфелях	(о) случаях	(о) сценариях
7.	портфелями	случаями	сценариями

POZNÁMKY:

1. Podstatná jména životná mají v jednotném i množném čísle ve 2. a 4. pádě shodný tvar. Я встретил студента. Я встретил студентов.
2. Podstatná jména na -ж, -ш, -ч, -щ mají v 7. pádě jedn. čísla koncovku -ом (je-li pod přízvukem): ножом, карандашом, врачом, плащом, nebo -ем (je-li přízvuk na kmeni): мужем, плачем, товарищем; v 2. pádě mn. čísla mají koncovku -ей nezávisle na přízvuku: ножей, врачей, товарищей.

3. Podstatná jména na -ц mají rovněž v 7. pádě jedn. čísla koncovku -ом (pod přízvukem): отцом, купцом, nebo -ем (je-li přízvuk na kmeni): немцем, пальцем; v 2. pádě mn. čísla se koncovky liší – pod přízvukem je -ов (отцов, купцов), nepřízvučná koncovka je -ев (немцев, пальцев). Po ц se v koncovkách píše ы: немцы, купцы, пальцы.
4. Ve 2. pádě jedn. čísla může být u některých slov pro určení části z celku vedle koncovky -а, -я též -у, -ю: кило сахара, чашка чая, ложка мёду, пачка табаку.
5. V 6. pádě jedn. čísla některých podstatných jmen je přízvučná koncovka -ý, -ю po předložkách в, на při označení místa nebo času: в (прошлом) году, в лесу, в углу, в бою, в Крыму, на берегу, на полу, на борту, на краю, на Дону.
6. V 1. pádě mn. čísla mají mnohá podstatná jména přízvučnou koncovku -á, -я, např.: бок – бокá, берег – берега, дом – дома, край – края, лес – леса, город – города, поезд – поезда, адрес – адреса, доктор – докторá, мастер – мастера, номер – номера, директор – директорá, профессор – профессорá.
7. U některých podstatných jmen máme v 1. pádě mn. čísla koncovku -ья. Je-li přízvuk na kmeni, 2. pád mn. čísla má koncovku -ьев: братья – братьев, листья – листьев, стулья – стульев; je-li přízvuk na konci, 2. pád zní -ей: друзья – друзей, мужья – мужей, сыновья – сыновей.
8. Podstatné jméno сосед má v mn. čísle měkké zakončení: соседи, соседи, соседи, (о) соседях, соседями; хозяин má množné číslo хозяйева, хозяйев, хозяйевам, (о) хозяйевах, хозяйевами; господин (пán, пан) má množné číslo господа, господ, господам, (о) господах, господами.
9. Podstatné jméno человек má množné číslo люди, -ей, людям, людей, (о) людях, людьми. Po číslovkách a po zájmenech сколько, несколько se užívá tvaru человек (пять человек, несколько человек). U podstatného jména год se v uvedených spojeních klade tvar лет (пять лет, несколько лет).

ŽENSKÝ ROD

Na samohlásku: tvrdý vzor: школа
 měkké vzory: неделя, фотография
 Na souhlásku: vzor: тетрадь

A) NA SAMOHLÁSKU

Jednotné číslo

	Tvrdý typ	Měkké typy	
1.	школа	неделя	фотография
2.	школы	недели	фотографии
3.	школе	неделе	фотографии
4.	школу	неделю	фотографию
6.	(о) школе	(о) неделе	(о) фотографии
7.	школой	неделей	фотографией

Množné číslo

	Tvrdý typ	Měkké typy	
1.	школы	недели	фотографии
2.	школ	недель	фотографий
3.	школам	неделям	фотографиям
4.	школы жив. девушек	недели богинь	фотографии
6.	(о) школах	(о) неделях	(о) фотографиях
7.	школами	неделями	фотографиями

B) NA SOUHLÁSKU

	Jednotné číslo	Množné číslo
1.	тетрадь	тетради
2.	тетради	тетрадей
3.	тетради	тетрадам
4.	тетрадь	тетради, жив. газелей
6.	(о) тетради	(о) тетрадях
7.	тетрадью	тетрадиями

POZNÁMKY:

1. Podstatná jména životná mají v množném čísle ve 2. a 4. pádě shodný tvar: Я знаю этих женщин (княгинь). Кормить лошадей.
2. Podstatná jména na -жа, -ша, -ча, -ца a -ца mají v 7. pádě jedn. čísla pod přízvukem koncovku -ой (межой, душой, свечой, овцой), nebo -ей (je-li přízvuk na kmeni): продажей, добычей, крышей, пицей, пшеницей.
3. Ve 2. pádě mn.č. se setkáváme s vkladnými samohláskami -о- (po tvrdých souhláskách), např. марка – марок, сказка – сказок, кукла – кукол, a -е- (po měkkých a šepavých souhláskách, před měkkým л a před н), např. стройка – строек, книжка – книжек, капля – капель, сосна – сосен. Ruština se nevyhýbá skupině souhlásek, např.: игр, цифр, норм, битв, изб, волн apod.
4. Podstatná jména na -ня s předcházející souhláskou mají 2. pád mn.č. bez měkkého znaku: башня – башен, вишня – вишен, читальня – читален. Výjimku tvoří slova: деревень, кухонь a zastaralé баришень (slečen).
5. Podstatné jméno статья se skloňuje takto: 1. статья, 2. статьи, 3. статьи, 4. статью, 6. (о) статье, 7. статьей, mn. číslo: 1. статьи, 2. статей, 3. статьям, 4. статьи, 6. (о) статьях, 7. статьями. Ve všech tvarech kromě 2. pádu mn. čísla je před koncovkou měkký znak. Podobně se skloňují podstatná jména семья, скамья, судья

(soudce). U slov na **-ья** s přízvukem na kmeni je skloňování stejné, ale v **2. pádě mn. čísla** je zakončení **-ий** (bez měkkého znaku): **бегу́нья** (běžkyně) – **бегу́ний**, **лгу́нья** (lhářka) – **лгу́ний**, **прыгу́нья** (skokanka) – **прыгу́ний**.

6. Podstatné jméno **мать** se skloňuje takto: 1. мать, 2. матери, 3. матери, 4. мать, 6. (о) матери, 7. материю; mn. číslo: 1. матери, 2. матерей, 3. матерям, 4. матерей, 6. (о) матерях, 7. матерями. **Дочь** se skloňuje stejně, pouze v **7. pádě mn. čísla** je tvar **дочерьми**.
7. Podstatná jména **любо́вь, ложь, рожь, це́рковь** v nepřímých pádech **-о-** vypouštějí, kromě **7. pádu jedn. čísla**: 1. любо́вь, 2. любви́, 3. любви́, 4. любо́вь, 6. (о) любви́, 7. любо́вью. Slovo **це́рковь** má v **3., 6. a 7. pádě mn. čísla** zakončení tvrdé **-ам, -ах, -ами**.
8. Slovo **пу́ть** je mužského rodu, skloňuje se však jako tetradь s výjimkou 7. pádu, kde je tvar **путём**.
9. Podstatná jména **люди, дети** mají v 7. pádě mn. čísla tvary **людьми, детьми**.
10. Podle vzoru **шко́ла** se skloňují podstatná jména mužského rodu zakončená na **-а**: **де́душка, мужчи́на, Юра** apod.

STŘEDNÍ ROD

Tvrdý vzor: правило

Měkké vzory: učiliще, зда́ние, воскресе́нье

Jednotné číslo

	Tvrdý typ		Měkké typy	
1.	правило	учи́лище	зда́ние	воскресе́нье
2.	правила	учи́лища	зда́ния	воскресе́нья
3.	правилу	учи́лищу	зда́нию	воскресе́нью
4.	прави́ло	учи́лище	зда́ние	воскресе́нье
6.	(о) правиле	(об) учи́лище	(о) зда́нии	(о) воскресе́нье
7.	прави́лом	учи́лищем	зда́нием	воскресе́ньем

Množné číslo

	Tvrdý typ		Měkké typy	
1.	правила	учи́лища	зда́ния	воскресе́нья
2.	правил	учи́лищ	зда́ний	воскресе́ний
3.	правилам	учи́лищам	зда́ниям	воскресе́ньям
4.	прави́ла	учи́лища	зда́ния	воскресе́нья
6.	(о) правилах	(об) учи́лищах	(о) зда́ниях	(о) воскресе́ньях
7.	прави́лами	учи́лищами	зда́ниями	воскресе́ньями

ПОЗНАМКИ:

- Podstatná jména životná**, kterých je však u středního rodu velmi málo, mají v množném čísle ve 2. a 4. pádě shodný tvar, stejně jako je tomu u podstatných jmen ženského rodu. Např. Я знаю́ э́тих лиц.
- Podstatná jména na **-ко** mají v 1. pádě mn. čísla koncovku **-и** (яблоко – яблоки, колéчко – колéчки). Slova **во́йско** a **облако** však mají v **1. pádě mn. čísla** přízvučnou koncovku **-á** (войска́, облака́). Koncovku **-и** v **1. pádě mn. čísla** mají také podstatná jména koléно, плечо́, у́хо a zastaralé о́ко (koléни, плéчи, у́ши, о́чи).
- Několik podstatných jmen má **množ. číslo** na **-ья**: звено́, крыло́, дере́во, перо́, např.: 1. зве́нья, 2. зве́ньев, 3. зве́ньям, 4. зве́нья, 6. (о) зве́ньях, 7. зве́ньями.
- Ve **2. pádě mn. čísla**, který zpravidla nemá koncovku, se setkáváme s vkladnými **-о-** (о́кна – о́кон, стéкла – стéкол) nebo **-е-** (око́шки – око́шек, крэсла – крэсел). Vkladné **-и** mají slova na **-ье** (воскресе́ний, варе́ний, ку́шаний). Zakončení **-ьев** mají podstatná jména typu **звено́** (viz předcházející bod) a dále podstatná jména плáтье (плáтьев), верхо́вье (верхо́вьев), низо́вье (низо́вьев), у́стье (у́стьев). Koncovku **-ов** mají slova na **-ико** (колёсиков) a některá jiná: облако́в, озерко́в, судо́в (jedn. číslo судно).
- Podstatná jména **по́ле, мо́ре, го́ре** se skloňují obdobně jako зда́ние, v **6. pádě jedn. čísla** však mají koncovku **-е**. Ve **2. pádě mn. čísla** u slov по́ле, мо́ре je koncovka **-ей** (полéй, морéй). Slovo го́ре množné číslo netvoří.

6. Několik podstatných jmen na **-мя** (время, зная, имя, пламя, племя, семя, темя, бремя, вымя, стреля) má zvláštní skloňování: 1. время, 2. времени, 3. времени, 4. время, 6. (о) времени, 7. временем; мн. číslo: 1. времена, 2. времён, 3. временам, 4. времена, 6. (о) временах, 7. временами, slova пламя, вымя (вемно), темя (темено) se v množném čísle neužívají. Slovo семя (semeno) má ve 2. pádě мн. čísla tvar семян.

7. Podstatná jména **небо** a **чудо** mají v množném čísle tvary 1. небеса, чудеса, 2. небес, чудес, 3. небесам, чудесам, 4. небеса, чудеса, 6. (о) небесах, чудесах, 7. небесами, чудесами.

8. Podstatné jméno **судно** má мн. číslo bez **-н** 1. судя, 2. судов, 3. судам, 4. судя, 6. (о) судях, 7. судами.

Пřízvuk je u velkého množství podstatných jmen všech tří rodů při skloňování pohyblivý a vzniká tak celá řada přízvukových typů. Správný přízvuk si ověřte podle slovníku *Орфоэпический словарь русского языка. Москва, Русский язык 1989*.

Při nejistotě si zkontrolujte tvoření tvarů podle *Rusko-českého a česko-ruského slovníku*, vydaného nakladatelstvím Leda v r. 1998.

NEKLONNÁ PODSTATNÁ JMÉNA

- Četná podstatná jména cizího původu zakončená na samohlásku se neskloňují:
 - о:** пальто, бюро, депо, кино, метро, радио, какао;
 - е:** кафе (каваина), кофе, купе, резюме, шоссэ, экспозэ, ателье, фойе;
 - и:** такси, жури (porota), шасси (šasi, podvozek), пари (sázka);
 - ю:** интервью, меню;
 některá jiná: буржуа, мадам, леди, мисс.
- Nesklonná jsou původem ukrajinská příjmení na **-енко** (Королёнка, Кислёнко, Шевчёнко), ruská příjmení na **-ово** (Дурново) a **-ых (-их)** (Седых, Долгих), cizí příjmení zakončená na samohlásku (Пикассо, Тольятти, Шоу, Кенеди) a zeměpisné názvy (Бакы, Брно, Сухуми, Сочи, Токіо).
- Neskloňují se zkratky typu СНГ, РФ, ЕС, ООН, МГУ. Zkratkové slovo вуз vzniklé z pojmenování высшее учебное заведение se skloňuje jako магазин.

4. Neskloňují se **cizí ženská příjmení**: у Веры Горак, от Марии Гёфман, для Риты Угриневич. Slov.: Я был у Гёфмана (u muže); Я был у Гёфман (u ženy).

SKLOŇOVÁNÍ PŘÍJMENÍ

Ruská mužská příjmení na **-ов (-ёв, -ев)** a **-ин (-ын)** a ženská **-ова (-ёва, -ева)** a **-ина (-ына)** se skloňují takto:

	Mužský rod		Ženský rod	
1.	Петров	Пушкин	Петрова	Пушкина
2.	Петрова	Пушкина	Петровой	Пушкиной
3.	Петрову	Пушкину	Петровой	Пушкиной
4.	Петрова	Пушкина	Петрову	Пушкину
6.	(о) Петрове	(о) Пушкине	(о) Петровой	(о) Пушкиной
7.	Петровым	Пушкиным	Петровой	Пушкиной

POZNÁMKY:

- Příjmení typu **Яворский, Толстая** se skloňují jako přídavná jména.
- Cizí příjmení typu **Горак, Гёфман, Дарвин, Угриневич** se skloňují podle příslušných vzorů podstatných jmen muž. rodu, k nimž se řadí podle zakončení. Ženská příjmení tohoto typu se neskloňují (viz výše).
- Při skloňování českých příjmení typu **Горачек, Филипец** se **-е-** zpravidla ponechává: Горачека, Филипеца, Горачеку, Филипецу . . .
- Ženská příjmení na **-ová, -á** se většinou ponechávají v původním tvaru a skloňují se jako ruská příjmení na **-ова, -ая**: Пуйманова, Новотна, Пуймановой, Новотной . . .